

Het leven van Boeddha

Buddha's Life

16 sep – 3 feb 2019

LESBRIEF

Volgens de overlevering komen kort na het overlijden van de Boeddha vijfhonderd leerlingen van hem bij elkaar en stellen samen vast wat de Boeddha precies onderwezen heeft. Dit leidt tot de verzameling van leerredes en tot een opsomming van de regels voor het kloosterleven, die eeuwenlang mondeling overgeleverd zullen worden. Pas in de laatste eeuw voor het begin van onze jaartelling worden ze ook opgeschreven: we noemen dit de *Pāli-canon*. Hieruit kennen we ook de belangrijkste fases uit het leven van de Boeddha. Deze zijn pas eeuwen na zijn dood vastgesteld, wanneer al legendevorming heeft plaatsgevonden.

De tentoonstelling *Het leven van de Boeddha, de weg naar nu* volgt de belangrijkste levensfasen van Siddhārtha Gautama, die later de Boeddha is gaan heten.

Deze lesbrief biedt een beknopte beschrijving van het levensverhaal van de Boeddha aan de hand van de vijf levensfasen zoals die in de tentoonstelling worden getoond. Tevens zijn er moderne kunstwerken te zien die in bepaalde mate relateren aan de leerredes en de gedachten van de Boeddha. Deze lesbrief biedt ook achtergronden en opzetjes tot dialoog met de leerlingen over deze kunstwerken en hun relatie met het boeddhisme tijdens een zelfstandig tentoonstellingsbezoek.

Geboorte

De Boeddha wordt geboren rond 490 voor Christus in het huidige Noord-India (zie kaart onderaan in deze lesbrief) als prins Siddhārtha, zoon van de vorst Suddhodana. Wanneer zijn moeder koningin Māyā voelt dat de geboorte nabij is, reist zij met een klein gevolg vanuit het paleis in de stad Kapilavastu naar haar ouderlijk huis. In die tijd is het daar gebruikelijk een kind te baren te midden van vrouwelijke familieleden. Maar de weeën beginnen al onderweg. Uiteindelijk baart Māyā al staande in het bos van Lumbinī een zoon terwijl ze zich aan een boomtak vasthoudt.

Het wordt meteen duidelijk dat het om een bijzonder kind gaat. Onmiddellijk na zijn geboorte zet prins Siddhārtha zeven stappen. Bij iedere stap ontspruit een lotusbloem waarop hij zijn voet kan plaatsen. Daarna kijkt hij in alle richtingen en zegt: 'Dit is mijn laatste geboorte.'

Enkele dagen later keren Māyā en haar pasgeboren kind terug aan het hof, waarna zij spoedig overlijdt. Wijze mannen aan het hof stellen ondertussen vast dat de jonge prins lichaamskenmerken vertoont die op een grote toekomst duiden. Hij wordt óf een wereldheerser óf een spiritueel leider.

Koning Suddhodana ziet het helemaal niet zitten dat zijn zoon een spiritueel leider wordt. Hij wil juist dat zijn zoon een groot vorst zal worden. Hij laat hem opgroeien in ongekende weelde, in de hoop dat hij gebonden zal worden aan wereldlijke zaken en zich vooral geen vragen zal stellen over de zin van het leven.

DOEN: Wanneer een mens grote betekenis in de wereld zal hebben, is dat te zien aan lichaamstekenen. Dit zijn er 112: 32 hoofd-, 80 nevenkenmerken. Op de tentoonstellingswand bij 'Geboorte' zie je de 32 hoofdkenmerken afgebeeld. Hoeveel daarvan hebben de leerlingen?

Ommekeer

Koning Suddhodana bouwt drie paleizen voor zijn zoon: één voor het warme seizoen, één voor het koelere seizoen en één voor de regentijd. Prins Siddhārtha groeit op in de grootste luxe in een gouden kooi. Op zijn zestiende trouwt hij met zijn nicht prinses Yaśodarā, met wie hij een gelukkig en zorgeloos leven leidt.

Pas als hij 29 is komt Siddhārtha voor het eerst buiten de paleismuren. Hij maakt rijtoeren naar parken buiten de stad en ziet achtereenvolgens een zwakke gebogen grijsaard, een ernstig zieke, kermend van de pijn en een lijk dat naar de crematieplaats gebracht wordt. Dit soort lijden kent hij helemaal niet. Siddhārtha is dan ook diep geschokt als zijn wagenmenner Chandaka zegt dat dit lijden het lot is van ieder mens.

Ontzet rijdt hij verder en ziet dan naast de weg een asceet. Hij wordt getroffen door de serene kalmte van de man. Zo raakt Siddhārtha ervan overtuigd dat er een weg is

die de mens van lijden kan bevrijden. Hij besluit zijn prinselijk leven op te geven en deze weg te gaan zoeken.

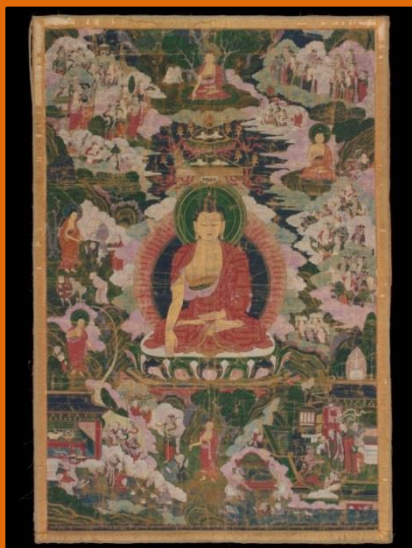
Siddhārtha laat zijn wagenmenner zijn lievelingspaard zadelen. Ze rijden naar de rivier Anomā en steken deze over. Hij scheert zijn haren en baard af en geeft zijn gewaad en juwelen aan Chandaka. Hij trekt het gele gewaad van een asceet aan en begeeft zich de wildernis in.

Verlichting

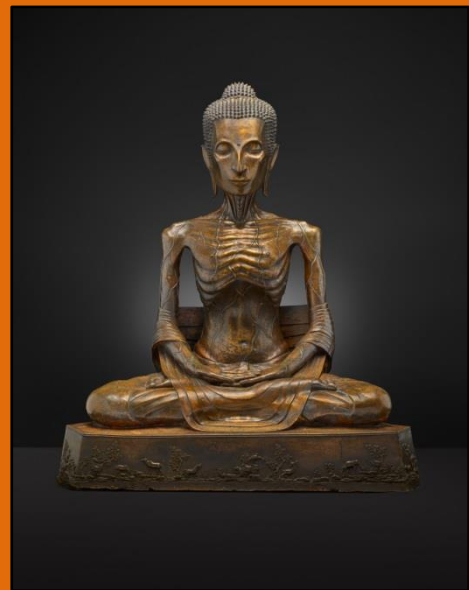
Siddhārtha zoekt enkele befaamde wijzen op, maar ze brengen hem niet wat hij zoekt: het einde van al het lijden. Hij trekt verder en ontmoet vijf andere thuisloze zoekers. Samen met hen gaat hij strenge ascese beoefenen. Hij eet en drinkt nauwelijks (één rijstkorrel per dag!), maar na zes jaar concludeert hij dat dit hem ook niet brengt wat hij zoekt. Een herderin biedt hem wat rijstepap aan en hij neemt die aan. De andere vijf asceten keren zich van hem af.

Siddhārtha trekt naar het bos van Uruvelā en gaat daar zitten onder de 'bodhi-boom' – een grote vijgenboom – met de blik gericht op het oosten, de richting van de opkomende zon. Hij neemt zich voor niet meer op te staan tot hij door meditatie een bevrijdingsweg heeft gevonden.

Dan wordt hij op de proef gesteld door Māra (in westerse termen: Satan). Deze roept eerst een leger afschrikwekkende demonen op en vervolgens zijn wulpse dochters. Siddhārtha blijft volmaakt kalm. Māra vraagt verontwaardigd wat hem het recht geeft een pad vrij te maken waarover de mensheid aan Māra's macht kan ontsnappen. Siddhārtha raakt dan met zijn rechterhand de aarde aan en roept haar op als getuige van zijn lange voorbereiding. De aarde beeft en Māra trekt zich terug.

Siddhārtha gaat in diepe concentratie en bij het ochtendgloren bereikt hij zijn verlichtende inzicht. Hij ziet dat in deze wereld niets op zichzelf, onafhankelijk van al het andere, kan bestaan. Dat doet hem beseffen dat er niets is waaraan hij zich blijvend kan vasthouden. Alle zelfzucht in hem dooft uit en hij raakt vervuld van liefdevolle welwillendheid voor en mededogen met alle levende wezens. Hij bereikt Nirvāṇa en is nu de Boeddha.

Eerste leerrede

Na zijn verlichting ontmoet de Boeddha buiten de stad Varanasi (Benares), in een hertenpark (nu Sārnāth), de vijf asceten die hem hadden verlaten. Aan hen geeft hij zijn eerste leerrede.

Deze leerrede is heel belangrijk onder de vele predikingen van de Boeddha, omdat ze essentiële elementen van zijn leer bevat, die door alle boeddhistische stromingen aanvaard worden. In deze rede legt de Boeddha eerst uit wat de Middenweg inhoudt: de weg die de uitersten van overgave aan zinnelijk genot (zoals overdadige luxe) en van zelfkastijding (zoals strenge ascese) vermijdt. Vervolgens geeft hij een uiteenzetting over de Vier Edele Waarheden:

- 1 Het leven is lijden.
- 2 Het lijden wordt veroorzaakt door hunkering.
- 3 Verlossing van de hunkering betekent verlossing van het lijden.
- 4 Het Achtvoudige Pad verlost je van het lijden: de juiste zienswijze, de juiste gerichtheid, de juiste manier van spreken, het juiste handelen, de juiste wijze van levensonderhoud, de juiste inspanning, de juiste aandacht en de juiste concentratie.

Nadat hij de leerrede uitgesproken heeft, bereiken de vijf asceten één voor één ook verlichting en blijven bij hem als zijn volgelingen. Daarmee is de kern gevormd van de Saṃgha, de kloosterorde.

Enige tijd later reist de Boeddha naar zijn familie in Kapilavastu om hen te laten delen in zijn inzichten. Hij stelt ook een nonnenorde in. Vervolgens trekt hij 45 jaar lang door het stroomgebied van de Ganges en geeft onderricht aan ieder die hem daarom vraagt. Hij onderwijst zijn leer aan vorstenhoven en in boerendorpen, aan mannen en aan vrouwen.

Overlijden

In zijn tachtigste levensjaar vertelt de Boeddha zijn leerlingen dat hij niet lang meer bij hen zal zijn. Niet veel later loopt hij een zware voedselvergiftiging op. Toch trekt hij met zijn leerlingen verder naar de plaats Kuśinagara. Daar vraagt hij zijn leerlingen een rustbed voor hem te maken tussen twee salbomen. Hij gaat op dat rustbed liggen en kondigt aan dat hij gaat sterven. Hij draagt zijn leerlingen op om de heersers te ontbieden van de stam van de Malla's. Kuśinagara ligt in hun grondgebied, en de Boeddha wil hier niet sterven zonder dat zij daarvan getuige zouden kunnen zijn.

Omringd door zijn leerlingen en de hoogste Malla's vraagt hij drie keer of er nog onzekerheden of vragen zijn over de leer. De leerlingen en Malla's zwijgen. Dan spreekt hij zijn laatste woorden:

'Alle verschijnselen gaan voorbij. Werk aan je bevrijding met inzet.' Hij concentreert zijn geest en overlijdt. De bomen laten hun bloemen vallen en de vogels stoppen met zingen.

Het lichaam van de Boeddha wordt gecremeerd en de as wordt verdeeld in acht porties voor de heersers van de acht koninkrijken van Noord-India. In elk van de acht wordt een stoepa gebouwd om de as in te huisvesten.

DOEN: in het hoogkoor van De Nieuwe Kerk staan twee Wish Trees. Dit is een werk van Yoko Ono: sinds 1996 plaatst zij over de hele wereld bomen waar mensen een geschreven wens in hangen. Deze wensen worden vervolgens verzameld en begraven onder de Imagine Peace Tower op IJsland. De leerlingen kunnen hun wens opschrijven en zo meedoen.

Moderne kunst en dialoog

De hieronder beschreven kunstwerken kun je aan de hand van de letters terugvinden in de plattegrond van de tentoonstelling (onder aan de teksten). Een korte omschrijving en enkele dialoogopzetjes vind je hieronder, maar je kunt natuurlijk zo lang en diep op onderstaande (en de overige) kunstwerken ingaan als je zelf wilt. Veel plezier!

A: PixCell-Deer #55 (2018, Kohei Nawa) en Tree (2010, Ai Weiwei)

In het begin van de tentoonstelling staan meteen twee in het oog springende kunstwerken bij elkaar: *PixCell-Deer* van Kohei Nawa (1975) uit Japan en *Tree* van de Chinese kunstenaar Ai Weiwei (1957). De boom vertegenwoordigt het voortdurend veranderende universum, de schakel bij uitstek tussen het aardse en het hemelse. Bomen worden vereerd in China. De

levenscyclus van de boom bewijst dat alle dingen met elkaar verbonden zijn, dat in deze wereld niets geheel onafhankelijk kan bestaan. Het hert en de boom verwijzen samen naar het hertenpark waar de Boeddha zijn eerste leerrede gaf.

Waarom staat Ai Weiwei boom niet bij een bepaalde levensfase van de Boeddha, maar juist zo algemeen aan het begin? (NB. Denk aan de rol van de boom tijdens de verschillende levensfasen)

Kun je bij de boom van Ai ook spreken van reïncarnatie? Waarom wel/niet?

B: *Three Mounts* (1999/2008–18, Yoko Ono)

Three Mounts van de Japans-Amerikaanse kunstenares Yoko Ono (1933) bevindt zich in de tentoonstelling net vóór het eerste stadium van het levensverhaal van de Boeddha, de geboorte. Het kunstwerk bestaat uit drie bergen aarde, elk afkomstig van een plek die te maken heeft met misstanden tegen vrouwen. Dit kan geweld zijn van ouders of partners, maar ook van overheden, bijvoorbeeld door het faciliteren van prostitutie. Het is Ono's hoop dat uit de bergen aarde, tijdens de tentoonstelling, nieuw leven groeit als teken van hoop. (Goed kijken of je iets ziet opkomen!).

Het verband met 'geboorte' lijkt duidelijk. Of zou dit kunstwerk ook – of misschien zelfs beter – bij de stadia uit het levensverhaal 'ommekeer' (lijden) of 'overlijden' (reïncarnatie) passen?

C: *More Wrong Things* (2000–01, Carolee Schneemann)

De video-installatie van de Amerikaanse kunstenares Carolee Schneemann (1939) toont ons op verschillende beeldschermen lijden van nu in allerlei vormen, zowel gemeenschappelijk als persoonlijk leed. Het refereert daarmee direct aan de tweede levensfase van de Boeddha, die van de ommekeer. In het boeddhisme is het belangrijk te leren leed en pijn onder ogen te zien en een plaats te geven in je persoonlijke ervaring, vrij van afwijzing en oordeel.

Schokt dit kunstwerk? Waarom wel/niet?

Is een openbaring zoals Siddhārtha die had toen hij voor het eerst buiten de paleismuren kwam, nog mogelijk in onze tijd? Waarom wel/niet?

Wat voor invloed denk jij dat onze beeldcultuur heeft op hoe wij lijden ervaren?

